VN/16385/2022

7.6.2022

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane) kiittää mahdollisuudesta lausua tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022. Järjestyksessään toisessa tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa käsitellään laajasti tasa-arvon tilaa Suomessa. Valtuutettu ehdottaa useita Tanenkin kannattamia suosituksia.

Lausunnossaan Tane keskittyy erityisesti työelämän tasa-arvoon, sukupuolen moninaisuuteen sekä sukupuolistuneeseen väkivaltaan, vihapuheeseen ja häirintään. Tane on aiemmin antanut tasa-arvovaltuutetun kertomusta koskevan lausunnon sivistysvaliokunnalle koskien erityisesti tasa-arvoa kouluissa ja oppilaitoksissa (liite 1). Lausunnossa käsitellään esimerkiksi keinoja koulutuksen ja työelämän sukupuolittuneen segregaation purkamiseksi sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja opettajien sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvo-osaamisen lisäämisen tärkeyttä osana kasvatus- ja opetusalan perus- ja täydennyskoulutuksia.

Tasa-arvo työelämässä

Valtuutettu on käsitellyt työelämää kattavasti kertomuksessaan vuonna 2018. Tällä kertaa käsittelyssä ovat muun muassa syrjintä, perhevapaat, samanarvoinen työ, palkka-avoimuus, tasa-arvosuunnittelu- ja palkkakartoitus. Kertomuksessa käsitellään sekä pidempiaikaisia

p. 0295 16001, tane.stm@gov.fi
www.tane.fi

kysymyksiä että kyseisen nelivuotiskauden aikana erityisen ajankohtaisiksi muodostuneita teemoja, kuten koronapandemiaa.

Koronapandemia ja sukupuolten tasa-arvo

Koko yhteiskuntaan merkittävästi vaikuttanut koronapandemia ajoittuu tasa-arvovaltuutetun kertomuksen ajanjaksolle. Tane on pandemian alusta lähtien painottanut kriisin sukupuolittuneiden vaikutusten huomioimisen tärkeyttä. Kertomuksessaan valtuutettu nostaa esiin esimerkiksi koronakriisin työllisyysvaikutuksia ja toteaa, että kriisin jälkihoidossa on ”erittäin tärkeää ottaa kattavasti huomioon kriisin työelämään ulottuvat sukupuolivaikutukset ja panostaa tasa-arvoa edistäviin toimiin.” (s. 43). Tane on aiemmassa lausunnossaan valtioneuvoston ajankohtaisselonteosta turvallisuusympäristön muutoksesta tuonut valiokunnalle esiin huolensa koronapandemian ja yleisen työtilanteen vaikutuksista esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstön kriisinsietokykyyn.

Koronakriisi on osoittanut yhteiskunnan tukipalveluiden haavoittuvuuden ja tarpeen valmistautua nykyistä paremmin pandemioihin ja muihin yhteiskunnallisiin poikkeustiloihin. Esimerkiksi väkivaltapalveluiden ja nuorten tukipalveluiden saavutettavuus muuttui merkittävästi, kun suosituksin ja päätöksin jouduttiin taudin leviämisen estämiseksi rajoittamaan ihmisten liikkumista ja tapaamisia. **Tane korostaa tarvetta varautua koronakriisin pitkäaikaisvaikutuksiin sekä sukupuolinäkökulman huomioimisen tärkeyttä jälleenrakennuksessa.** [1]

Perheen ja työn yhteensovittaminen

Pian voimaan astuvalla perhevapaauudistuksella on tarkoitus tasata vanhemmuuden jakautumista. Uudistus on tärkeä askel eteenpäin, mutta sen vaikutuksia isien vapaiden käyttöön ja äitien työmarkkina-asemaan on tärkeää seurata. Tane painotti lausunnossaan hallituksen esityksestä perhevapaauudistuksen toimeenpanon keskeisyyttä uudistuksen onnistumiselle. Esimerkiksi työnantajien sekä toisaalta neuvoloiden ja muiden perheiden tukipalveluja tuottavien toimijoiden rooli on merkittävä tasa-arvoisen vanhemmuuden saavuttamisessa. Kaikissa perheitä koskevissa toimissa tulee huomioida perheiden monimuotoisuus.

Valtuutettu nostaa kertomuksessaan esiin uudistuksen vaikutukset virka- ja työehtosopimusten palkallisiin perhevapaisiin ja tarpeeseen seurata naisten ja miesten

[1] Koronakriisin vaikutukset Sukupuolten tasa-arvoon Suomessa –VN-TEAS-hankkeen raportti julkaistiin 31.5.2022 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164176

taloudellista asemaa. **Tane pitää tärkeänä, ettei synnyttävien äitien asemaa palkallisten perhevapaiden osalta heikennetä nykyisestä perhevapaauudistuksen myötä**.

Raskaus- ja perhevapaasyrjintä

Valtuutettu kirjoittaa kertomuksessaan: ”Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen kannalta huomiota ei tule kiinnittää vain perhevapaajärjestelmän kehittämiseen, vaan myös raskauteen ja perhevapaiden käyttöön perustuvan syrjinnän poistamiseen. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä, jota esiintyy kaikkialla työelämässä, on merkittävä ja pitkäkestoinen ongelma. Se on vuodesta toiseen aihe, josta tasa-arvovaltuutetulle tulee eniten työelämään liittyviä yhteydenottoja.” (s. 45)

Käytännössä syrjintä raskauden ja perhevapaiden perusteella ilmenee muun muassa määräaikaisten työsuhteiden keston ja jatkumisen rajoittamisena, ongelmina työhön paluussa perhevapaan jälkeen, työhönotossa, koeaikapurkuina ja irtisanomisina sekä palkkauksessa ja muissa palvelussuhteen ehdoissa. Valtuutetun mukaan esimerkiksi tulospalkkiojärjestelmissä on ollut ehtoja, jotka asettavat työntekijät perhevapaiden perusteella eri asemaan. (s. 56)

Valtuutettu esittää, että raskaus- ja perhevapaasyrjinnän ehkäiseminen pitää ottaa tasa-arvopolitiikan painopisteeksi ja ryhtyä tehokkaisiin toimenpiteisiin syrjinnän lopettamiseksi. Ilmiön sitkeyden ja laajuuden huomioiden Tane pitää erittäin valitettavana sitä, ettei hallitusohjelman kannatettava kirjaus täsmentää lainsäädäntöä niin, että raskaus- ja perhevapaan käyttö eivät saa vaikuttaa määräaikaisen työsuhteen jatkumiseen, ole edennyt. **Tane esittää, että hallitusohjelman kirjausta edistetään ja työlainsäädäntöä päivitetään tältä osin syrjinnän ehkäisyn vahvistamiseksi.**

Samanarvoinen työ ja palkka-avoimuus

Tane pitää erittäin tärkeänä samapalkkaisuuden edistämistä, jotta samasta ja samanarvoisesta työstä maksetaan samaa palkkaa.

Tane kannattaa valtuutetun suositusta, jonka mukaan tasa-arvolakiin tulisi lisätä säännös, jossa määritellään samanarvoisen työn käsite. Lisäksi Tane pitää tärkeänä muun muassa sitä, että kolmikantaista suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistyötä samapalkkaisuuden edistämiseksi jatketaan huomioiden toimintaympäristön muutokset. **Palkkatasa-arvon saavuttamiseksi on myös varmistettava työn vaativuuden arvioinnin syrjimättömyys samanarvoisissa työtehtävissä sekä kehitettävä uusia keinoja palkkatasa-arvon edistämiseksi**. Tane kannattaa luonnosta hallituksen esitykseksi palkka-avoimuuden lisäämiseksi. Tanen näkemyksen mukaan esitys lisäisi toteutuessaan palkkatietämystä ja sujuvoittaisi sekä vahvistaisi henkilöstön edustajien

tiedonsaantioikeuksia syrjintäepäilytilanteissa ja palkkakartoitusta laadittaessa. Esitys parantaisi työnantajien ja henkilöstön edustajien mahdollisuuksia yhdessä arvioida, onko työpaikalla sukupuoleen perustuvia palkkaeroja, analysoida palkkaerojen syitä ja päättää korjaavista toimenpiteistä.

Tasa-arvosuunnittelu

Tane pitää tasa-arvosuunnittelutyötä erittäin tärkeänä keinona lisätä tietoa ja edistää sukupuolten tasa-arvoa työpaikoilla ja oppilaitoksissa. Tane kannattaakin suunnitteluvelvoitteen laajentamista koskemaan varhaiskasvatusta sekä työnantajia, jotka työllistävät säännöllisesti vähintään 20 työntekijää. Työtä tasa-arvosuunnittelutyön laadun parantamiseksi tulee jatkaa. **Tane kannattaa tasa-arvovaltuutetun suositusta siitä, että tasa-arvosuunnitelmaan otetaan maininta siitä, miten suunnitelmasta on tiedotettu henkilöstölle.**

Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen moninaisuus on tärkeä osa sukupuolten tasa-arvoa. Tane kannattaa tasa-arvopolitiikkaa, joka huomioi ja suunnitelmallisesti edistää sukupuolivähemmistöjen oikeuksia Suomessa ja muualla.

Kaikkien lasten ja nuorten hyvinvoinnista on huolehdittava, minkä vuoksi tiedot sateenkaarinuorten muihin nuoriin nähden huomattavasti yleisemmistä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä haasteista on huolestuttava. Tane onkin korostanut muun muassa sitä, että **sukupuolen moninaisuus olisi saatava osaksi koulujen ja nuorisotyön arkea**. Translain uudistamisen osalta Tane esittää, että lain **täysi-ikäisyyden vaatimus tulee poistaa** nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja syrjinnän uhan vähentämiseksi. Vastaavasti **intersukupuolisten lasten kiireettömät, lääketieteellisesti ei-välttämättömät kehoa muokkaavat toimenpiteet tulisi kieltää**.

Sukupuolivähemmistöihin liittyviä tasa-arvokysymyksiä tulisi edistää esimerkiksi selvittämällä itsemääräämisoikeutta kunnioittavia toteuttamisvaihtoehtoja muunsukupuolisten juridisen sukupuolen vahvistamisen mahdollistamiseksi. Myös työelämään kohdistuvissa toimissa on tärkeää huomioida sukupuolen moninaisuus. Vaikka myös positiivista kehitystä on havaittavissa, sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat työssään edelleen syrjintää Suomessa, kuten valtuutetun kertomuksesta käy ilmi. Tane katsoo, että sateenkaari-ihmisten moninaisiin kysymyksiin tarttumiseksi tulisi laatia **sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma** tulevan hallituskauden aikana.

Sukupuolistunut väkivalta, vihapuhe ja häirintä

Väkivallan sukupuolistuneisuudella tarkoitetaan sitä, että väkivalta vaikuttaa eri tavoin eri sukupuoliin. Väkivalta on sukupuolistunut eli se näyttäytyy erilaisena ilmiönä miesten ja naisten osalta, kun tarkastellaan esimerkiksi väkivallan yleisyyttä, muotoja, motiiveja, uhreja ja tekijöitä. Väkivallan sukupuolistuneisuus huomioi myös sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan väkivallan ja viharikokset. Tasa-arvovaltuutettu tuo kertomuksessaan kattavasti esiin useita keskeisiä kysymyksiä ja kannatettavia suosituksia. **Tane kannattaa muun muassa suositusta lisätä tasa-arvolain 6 §:ään työnantajan velvoite ennaltaehkäistä seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää.**

Tane painottaa tarvetta pitkäjänteiselle ja pysyviin rakenteisiin pohjaavalle työlle väkivallan, vihapuheen ja häirinnän ehkäisemiseksi. Kuten valtuutettukin toteaa, eivät määräaikaiset hankkeet ja toimintaohjelmat yksinään riitä esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi (s. 86). Resurssit väkivallan tekijöiden ja uhrien palveluihin, ml. turvakodit, avopalvelut ja seksuaalirikosten uhrien tukikeskukset, on tärkeää turvata. Väkivaltatyössä on tärkeää huomioida myös väkivaltaa kokeneet miehet muun muassa lisäämällä tietoisuutta miehiin kohdistuvasta sukupuolistuneesta väkivallasta ja heidän mahdollisuudestaan käyttää turvakotien palveluita. Lisäksi **Tane pitää tärkeänä naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan työn tukemista ja seuraamista**. Tehtävä on sijoitettu yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon.

Kuluneella hallituskaudella tehtyjä uudistuksia tulee toimeenpanna ja vaikutuksia seurata sekä tarvittaessa ryhdyttävä korjaaviin toimenpiteisiin, mikäli huomataan mahdollisia puutteita. Esimerkiksi **poliisit, syyttäjät, tuomarit ja lakia toimeenpanevat tahot tulee kouluttaa seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen sisällöistä**. Uusien toimien osalta Tane esittää muun muassa, että **hyvinvointialueille tulisi tarjota mahdollisuus erillisrahoituksen turvin kehittää uusia pysyviä toimia, joiden avulla edistetään erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, kuten ihmiskaupan ja lähisuhdeväkivallan uhrien, pääsyä tarvitsemiensa palvelujen piiriin**. Hallitusohjelmatavoitteissaan Tane on myös esittänyt, että digitaalista väkivaltaa, vihapuhetta ja maalittamista tulisi ehkäistä muun muassa varmistamalla matalan kynnyksen tukipalveluiden jatkuminen ja lisäämällä poliisin ja syyttäjän osaamista sukupuolistuneen väkivallan digitaalisesta ulottuvuudesta.

Lopuksi

Sukupuolivaikutusten arviointi

Luvussa 3.3.5 valtuutettu käsittelee sukupuolivaikutusten arviointia todeten, että se unohtuu liian usein. Kuluvalla hallituskaudella onkin käynyt ilmi, että lainsäädäntöuudistusten sukupuolivaikutusten arvioinnin määrä on laskusuuntainen. Tane pitää kehitystä erittäin huolestuttavana ja korostaa sukupuolivaikutusten arvioinnin tärkeyttä. Aiheeseen tulee kiinnittää erityistä huomiota tulevina vuosina, jotta arviointien määrä ja laatu saadaan nykyistä paremmalle tasolle.

Resurssit

Tane painottaa, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä tulee edistää pitkäjänteisesti ja sen riittävästä resursoinnista on huolehdittava. Tane on toistuvasti tuonut esiin huolensa tasa-arvovaltuutetun riittämättömistä resursseista.

Tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa todetaan, että valtuutetun huomattavan alimitoitetut resurssit vaikuttavatkin eniten valtuutetun mahdollisuuksiin valvoa tasa-arvolain tasa-arvosuunnitelmia koskevia velvoitteita ja toteuttaa muita toimia tasa-arvon edistämiseksi. Puutteelliset resurssit heijastuvat valtuutetun kaikkiin tehtäviin, myös syrjintäkieltojen toteutumisen valvontaan ja syrjinnän ennaltaehkäisemiseen. Ne näkyvät siinä, miten tehokkaasti ja laaja-alaisesti tasa-arvovaltuutettu pystyy käytännössä hyödyntämään kaikkia syrjintäasioissa käytettävissä olevia toimivaltuuksiaan ja miten on mahdollista seurata ja kehittää toiminnan vaikuttavuutta. **Tane jakaa huolen siitä, että valtuutetun resurssit eivät vastaa valtuutetun laajenevaa toimintakenttää.**

Tasa-arvolaki

Tasa-arvovaltuutettu tuo kertomuksessaan esiin useita näkökohtia ja huolia erityisesti syrjintäsuojan valvomiseen ja oikeussuojaan liittyen, jotka tulee ottaa huomioon. Tulevina vuosina voi olla tarpeen laatia kattava poikkihallinnollinen selvitys tasa-arvolain toimivuudesta koskien tasa-arvon edistämistä, syrjintäkieltoja sekä oikeussuojan valvontaa.

Jirka Hakala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri